

др Ненад Ж. Петровић
Београд

АБРАХАМ (АВРАМ) МАНДЕЛБАУМ ЛЕКАР У ЋУПРИЈИ КРАЈЕМ XIX ВЕКА (СУДСКИ ЗЛОЧИН ИЛИ НЕ?)

Апстракт: Овај чланак представља детаљни приказ и анализу полицијске и судске истраге убиства које је почињено 1898. године, од стране др Абрахама (Аврама) Манделбаума, лекара у Ћуприји. Жртва је била његова супруга Клара Манделбаум. Посебно интересантан и значајан детаљ у овом случају представља чињеница да се о овом убиству говорило 32 године касније, на састанку масонске ложе Побратим у Београду. Овим се отварају нека осетљива питања о значају и специфичној улози масона у тадашњој Југославији, као и о чланству и улози др Манделбаума у поменутој масонској ложи.

Кључне речи: злочин, убиство, судство, Абрахам Манделбаум, Клара Манделбаум, истраживање, масони, масонска ложа

Овај научни прилог могао би се одредити и као криминалистичко истраживање злочина старог више од сто година. Кљупко сплетено око доктора Манделбаума почело се одмотавати заједно са посивелим папиром на коме је написан годишњи извештај Ложе „Побратим“ из Београда (основане 1891). У извештају за 1930. годину, између осталог пише, да је „брат“ Лаза Аврамовић одржао предавање о Палестини у којем је за актуелне сукобе јеврејских насељеника са заточеним Арабљанима оптужио муслиманске земљопоседнике. У допуну предавања старешина ложе, Дамјан Бранковић, истакао је Јевреје као фактор у културној и привредној историји човечанства. Потом се за реч јавио и тајник ложе, лекар Хуго (Уго) Хоровиц да би потсетио на „судски злочин“ учињен пре неколико деценија према покојном др Авраму Манделбауму, лекару у Ћуприји, којег је рехабилитовао као министар правде Миленко Веснић.¹

Наведени податак представљао је „иницијалну капислу“ за копање по прошлости. Миленко Веснић доктор и професор права, научник и политичар (1862/1863-1921) био је у својој богатој државничкој и дипломатској каријери министар правде и то у Пашићевој влади 1906. године.² (Показаће се да је овај податак о Веснићу као рехабилитатору Манделбаума био погрешан што је коштало изгубљеног времена). Миленко Веснићје такође био слободан зидар.³

Подаци о Абрахаму (Авраму) Манделбауму, лекару који је попут многих дошао у Србију да би и овде и остао, крајње су оскудни. У Јеврејској општини у Београду која поседује податке о својим припадницима нису нам ништа рекли. Истраживачи медицинске струке у Србији деветнаестог века дошли су до штурих података. Тако Александар Недок истиче на основу једне кондуите и шематизма да је Аврам Манделбаум рођен 1848 у Цариграду, медицину је завршио у Минхену, до 1883. радио је у Пиротској болници, потом је прешао у војну службу, као санитетски поручник, учесник је Српско-Бугарског рата рата 1885. Од 1894. настањен је у Ћуприји где је радио као болнички, општински и приватни лекар. Умро је у Београду 1909. године. Његов син Јевђеније (Евгеније) био је војни апотекар.⁴

¹ Архив Србије и Црне Горе (АСЦГ), фонд Масони у Југославији (100), фасцикла 5, архивска јединица 20, лист 76.

У „аритектонској табли“ (записнику) Ложе „Побратим“ са „радова“ од 4. фебруара 1930. године наводи се да Хоровиц још рекао за Веснића да је био „доцнији декларатор Српске Краљевске Владе у признању Јеврејске државе у Палестини“. (АСЦГ, 100, ф. 8, арх. Ј. 25, лист 280)

² Народна енциклопедија Српско-хрватско-словеначка (у редакцији Станоја Станојевића), Загреб 1929, књига IV, 1068.

³ Зоран Д. Ненезић, Масони у Југославији (1764-1980). Преглед историје слободног зидарства у Југославији. Прилози и грађа, Београд 1984, 554. (Списак: Слободни зидари у владама Краљевине СХС-Југославије)

⁴ Александар С. Недок, Лекари Јевреји у српском здравству XIX и раног XX века, *Годишњак за друштвену историју*, година VII, бр. 1, Београд 2000, стр. 94. (У нпр. 15 погрешно је одштампана архивска јединица кондуите. Треба: Архив Србије (АС), Министарство унутрашњих дела-Санитетско одељење (МУД-С), 1882, ф. 1, бр. 8); За податак о месту и години смрти в. Поменик погинулих и помрлих медицинара у ратовима 1912-

Будимир Павловић, други прилежни истраживач прошлости српског санитета и медицине нема податке о Манделбауму.⁵

У поменутој кондуити, која му је очито прва по досељењу у Србију, отвореној код Окружног начелства Пирот, Манделбаум се води као лекарски помоћник у окружној болници у Пироту за 1881. годину. У рубрици о породичном стању стоји да ожењен и да има једно дете „но за сада не живе код њега” Иако је тада имао 33 године ово му је је наводно била прва медицинска служба! На посао је ступио 13. октобра 1881. године. Од језика говори српски, руски, немачки и француски. Доброг је владања, нема пороке.⁶

Током 1895. и 1896.. Манделбаум је био на служби у болници у Бољевцу па потом у Крагујевцу. Ту је положио државни испит па је одатле изабран за лекара општине Ћуприја.⁷ Под годином, 1898, уписана је смена са дужности општинског лекара.⁸ У наредна два годишта налазимо уписе који штуро казују о кривици Абрахама Манделбаума због убиства као и спровођењу у Београдски казнени завод на издржавање казне.⁹

На страницама које следе доносимо са незнатним скраћењима опширан реферат по случају кривице Аврам Манделбаума и његовог слуге Божица Савића.¹⁰ Правописне и језичке исправке нису вршене.

Министарство Правде

Бр. 6844.

14. маја 1899. године

Београд

Реферат

По делу убистава Кларе жене др Аврама Минделбаума из Ћуприје.

У овоме реферату изведено је из акта у главном оно што се тиче самога др Манделбаума.

Клара је 5. јуна 1898. године осванула мртва, на патосу, у својој спаваћој соби.

Увиђајем иследне власти, који је тога дана чињен на лицу места, утврђено је:

1. **Да је Клара заклана** лежала у својој соби на леђима, на патосу, а главом окренутом на северну страну. Била је сасвим гола, само што је преко ње, средином, била је пребачена једна женска кошуља. Испод ње била је поњава. **Леш још врућ и крв фришка.**

2. Да јој је главна повреда нанета на врату, **почевши са потиљка па до јабучице, која је просечна. Засек је до кости.** Сем ове повреде **имала је још више модрица на рукама, ногама и глави;**

3. Да на кревету, на коме је спавала, неме никаквих трагова крви, сем што је **чаршав са истога свучен био на патосу поред кревета**, такође без икаквих мрља. На месту где је лежала текла је крв са обе стране главе, а нарочито са леве стране отегла се бара од врата па до колена, а с десне стране од врата па испод ње, за пола метра, до лакта десне руке. Обе те локве биле су широке 6 ц. М. Једна столица лежала је претурена преко прага, на вратима канцеларије др Манделбаума, кроз која се

1918 редовних, дописних и почасних чланова, оснивача, добротвора и задужбинара 1872-1922, Београд 1922, 6 (Приредио др Војислав М. Суботић).

⁵ Будимир Б. Павловић, Јевреји лекари у ослободилачким ратовима Србије од 1876. до 1918. године, *Српски архив за целокупно лекарство*, Београд 1990, свеска 3-4, 149-153

⁶ АС, МУД-С, 1882, ф. 1, бр. 8.

⁷ АС, Регистраске књиге МУД-С за 1895, бројеви: 10876, 11648; за 1896, бројеви: 550, 2177, 2255, 3203, 4509, 6041, 7521, 7885.

⁸ АС, Регистарска књига МУД-С, број 7324.

⁹ АС, Регистарске књиге МУД-С за 1899, бројеви 1189, 2063, 4759, 7354; за за 1900, бројеви: 1998, 2121, 3442, 3700.

¹⁰ АС, Министарство правде (МП), 1899, ф. VII, бр. 97, листови 9-39. (Документ је писан руком, ћирилицом, на канцеларијским табацима са десне половине странице).

улазило у спаваћу собу убијене Кларе. **Никаких других трагова**, било од крви било од блата, **није било. Време је било кишно и на пољу блато. Ни у авлији нису нађени ни какви трагови који би показивали долазак кога са стране**, сем једне крвне мрље, која била скорашња.

4. При прегледу Божица Савића слуге доктора Манделбаума, нађене су на њему повреде, који ће се изложити овде, кад буде изложено шта је на њему лекарским прегледом констатовано. А од трагова нађено је и то: на левом рукаву, истој страни на рамену баш до самог шава; на десном рукаву одмах више наруквице (манжетне) за 10 ц. м; испод десног рукава; на левој страни на прсима и на десној поли (кошуљине) близу шава **мрље од крви**.

5. Под узглављем на кревету, на коме је убијена спавала, нађена је једна крпа на форму хемера и у њој ушивено 139. ком. банака и 3 наполеона; и један златан часовник са ланцем у кутији.

После извршеног полицајног увиђаја слуга је Божин пред иследником и два присутна грађанина признао је он заклао докторку по наговору њенога мужа доктора за обећану му награду од 6 дуката, а ово је пимећено у увиђају под бр. 5513.

Значајно је, да у о овој околности нису пред судом испитани присутни грађани, те с тога ово право усмено признање, које се потпуно слаже са исказом Божиновим под No 5569, у пресудама није у рачун узимато.

Увиђај полицајни садржи још и ове закључке, изведене из нађеног стања:

1. Да је дело убистава вршено са пажњом да што мање трагова буде;
2. Да је, према модрицама нађеним на телу убијене, била борба између убијене и убица и да је ова тешком муком савладана;
3. Да, према начину извршења, телесном развићу заклане и телесном развићу слуге Божица, нађеним модрицама на убијеној, ово **дело није могао извршити сам Божин**;

4. **Да**, по томе што је било кишно време а није нађено ни каквих трагова од спољашњег уласка у стан убијене, **убиство није извршио нико са стране**.

При накнадном полицајском увиђају од 11. јуна 1898. под No. 5883, **нађена је у стану др Манделбаума једна бела блуза и на њој две мрље од крви** и то: једна спред с леве стране поред џепа, а друга у продужењу прве **на другој поли леђа**.

По гласу протокола претреса од 17-ог јуна 1898. под No. 6110, окривљени Божин извадио је нож са којим је злочин извршен, из једне гомиле земље, која је била у авлији докторовој до једне шупе, па га предао иследнику са изјавом да га је он ту сакрио био.

А) Лекарским увиђајем (прегледом) који је био 5. јуна 1898. год. под No 5514 констатовано је на, на лешу убијене:

1. Леш жене од **четрдесет година, добре исхране и добре кошчане грађе**;
2. Око леша две велике локве **јасно црвене крви у течном стању**. С леве стране леша локва иде са шаренице (поњаве) испод врата па до колена у целој дужини широка 6-10 цм. Локва с десне стране леша иде испод врата са шаренице и протеже се до лакта десне руке, а широка јенегде 6 а негде до 10 цм;
3. Леш још врућ, јако анемичан, мртвачких пега нема, но на њему су ове повреде:
  - а) На лицу три повреде свеже и то на горњем и доњем капку десног ока и одмах више десне веће налазе се модрице, на испупченим деловима костију, округластог облика, у пречнику од 1-11/2 цм; нос од корена па све до врха модар и при врху згњечен; на десној вилицы до ува, са леве стране модрица у дужини од 5 а у ширини од 11/2 цм;
  - б) На врату повреда с десне стране, која иде до потиљка и протеже се преко средине гркљана за 1/2 до 1 цм. Ивице ове повреде су неравне, а повреда иде у дубину до кичменог стуба вратног дела. Сви меки делови пресечени су до костију, гркљан пресечен. Површине повреде изнутра такође су равне, дно површине широко и у њему се виде крајеви свију пресечених крвних судова. У дну ране нема крви, нити ова цури, повреда је свежа и без икаквог трага усирене крви на њој. Повреда има два крака, један иде од гркљана и досеже до испод угла доње вилицы с десне стране; а други крак иде од тога угла хоризонтално ка потиљку. Оба крака чине туп угао;

в) На грудном кошу спред нема повреда, но позади у пределу плећака налазе се с леве и десне стране по три модрице са ексоријацијама, округластог облика са пречником од 1 цм. Све

екскоријације су свеже и у непосредној близини. Испод леђа плећке велики простор покривен модрицама неправилног облика;

г) На горњим екстремитетима цела површина лакатног зглоба позади екскорирана и с леве и с десне стране;

д) На доњим екстремитетима: на левом буту у средини једна коса модрица са екскоријацијама у доњој половини дугачка 10 а широка 1 цм. На коленима, десном и левом, налазе се екскоријације у целој предњој површини. На десној нози, на средини тибије, налази се једна екскоријација на самој ивици тибије, дугачка 8 а широка 1 цм. Испод исте екскоријације налази се једна модрица дуга 4 а широка 1 цм. На левој тибији одмах ниже колена налазе се четири екскоријације на предњој страни, разне величине, 1-3 цм. У прчнику. Око скочног зглоба леве ноге на предњој страни налазе се две екскоријације, од којих је једна изнад зглоба попречно, дуга 2 а широка 1 цм, а друга испод зглоба попречно, дуга 3 а широка 1 цм.

Из нађеног стања лекари су извели овакав закључак:

1. Да је Клара заклана оштрим оруђем *са нешто иступљеним резом сечива*, чија је дужина 10-11 цм и да је од ове повреде умрла услед акутне анемије, јаке хеморогије;

2. Да су све остале повреде лаке природе *и да су све постале у самоодбрани*. Повреде на лицу, лактовима и коленима постале су дејством нападача с леђа и одупирања погинуле. Тим дејством нападача с леђа произведене су и описане повреде на плећкама, раменима и на леђима испод леве плећке. *У самом тренутку клања* Клара је била окренута патосу *потрбушке*, а пре тога морала је дуже време бити одупирана на лактове и колена услед притисака нападача с леђа и покушаја жртве да се нападача ослободи;

3. Кад је клање вршено *морала су бити два нападача*, од којих је један држао жртву притискујући је уз патос обема рукама и коленом у леђа, а други је, налазећи се поред главе с леве стране, држао својом левом руком за главу (косу) а десном је клао почев од гркљана па у напред описаном правцу;

4. Према неправилности унутрашњих површина повреде на врату, према оцењеној оштрини сечива и према дубини и ширини повреда у дну све до костију, закључујемо; *да је сечиво више пута на истом месту превучено*, док је убица исекао све меке делове до самих костију. Ово нарочито вреди за крак повреде од гркљана па за 1-1 ½ цм иза угла доње вилице.

5. Нападаци (којих је морало бити двојица) *били су јаки и сложени*.

Б) Лекарским прегледом окривљенога Божина који је био 5. јуна 1898. године под No. 5515 нађено је:

1. Да има око *17. до 18 година*, сувоњав, мускули добро развијени;

2. Има једну огреботину на челу изнад десне обрве, која иде у правцу одозго на ниже, дугачка 1 цм а широка 2 мм.

3. Доњи капак десног ока отекао и модар;

4. Испод десног капка једна огреботина близу носа, у правцу одозго на ниже, дугачка 1 цм а широка 3 мм.;

5. На грудној кости, у доњој делу, налази се 5 огреботина неједнаких дужине од 3-5 цм а ширине од 2-5 мм.;

6. На левом наручју, на спољној ивици, налазе се две огреботине, једна до друге, округласте, у прчнику 1 цм;

7. На предњој страни стопала десне ноге, близу скочног зглавка, налази се огреботина попречно, дугачка 3 цм, а широка 2 мм.

По нађеном стању, дато је лекарско мишљење: *да су ове повреде произведене гребанњем ноктима*, да су лаке природе и да треба 7 (дана) испуштена реч Н. П.) да зарасту.

В) Лекарским прегледом Др. Манделбаум, који је био 5. јуна 1898. год. Под No. 5567, нађена је је на његовој левој мишици *једна слаба огреботина, без екскоријација, само на повређеним епидермисом*. Ова је огреботина дугачка 5-6 цм, а широка 1-2 мм, а *на који је начин постала не може се определити*.

У исто време прегледани су и његови инструменти и нађено је: *да су чисти и да нису скоро и употребљавани.*

Г) На питање иследне власти, од 18. јуна 1898 год. No. 6113 лекари су одговорили:

„Да по прегледу леша налазе, да *није било употребе* (средстава-испуштена реч Н. П.) *за опијање* од стране злочинаца. С обзиром на тегобе при вршењу наркозе у циљу убиства и *с обзиром на многобројне трагове од повреде при самоодбрани*, мишљења смо: да је Клара била потпуно будна а није било примене каква лека за успављивање.”

„Прво потписани вештак дошао је у 6 и ¼ часова изјутра и нашао је да су удови ладни, лице ладно, *а груди још топле*, па према томе налази: да је Клара заклана пре 3 часа.”

Другопотписани дошао је у 7 и ¼ или 7 ½ часова изјутра и нашао је леш ладан, укоченост није била наступила, повреде свеже и према томе и с обзиром на крв изливену и њене усирености слабе, мисли: да је убиство извршено пре 4 часа.”

„А обојица у опште слажу се: да је убиство извршено у раним часовима изјутра.”

„Према свему томе слажу се да је убиство извршено *око три часа изјутра.*”

На питање да ли је мрља нађена на блузи Др Манделбаума крвна или крви слична, рекоше: да је *потпуно слична крви.*

На питање, да ли се нож којим Божин вели да је Клару заклао, слаже се са датим лекарским мишљењем о томе са каквим је оруђем убиство извршено и да ли је она црвенкаста хрђа на ножу боља од крви, -рекоше: да је пронађен нож такав, да је *вероватно*, према рани, баш с њим вршен злочин и *вероватно је*, да су мрље на њему баш од крви, ма да је био у земљу укопан.

Д) На питања иследне полицијске власти, да ли начин како је Клара заклана, не спада у вештину, са познавањем анатомије, лекари су на протоколу, од 20 јуна 1898. No. 6134, дали овакав одговор:

„Ово је обичан начин убистава клањем, за које не треба знање анатомије. Повреда ових делова великих крвних судова на врату таква је, да *изазива тренутну смрт много брже но кад се пресече сам гркљан.*

Е) На питање исте власти, од 28. јуна 1898. No. 6262, да ли су крвне мрље нађене на блузи Др Манделбаума, за које он вели, да су произашле, кад је пре кратког времена вршио извесну операцију над неким дететом, диоста произведене услед повреда крвних судова прскањем, (као што се он брани) или је крвав такав предмет обрисан у блузу, -лекари су одговорили:

„Крвне мрље на блузи *нису постале прскањем крви* из артерија, него су постале *убрисавањем о близу* некаквог крвавог предмета.

Ж) На претресу од 11. септембра 1898. године, лекарима који су све досадање прегледе чинили, г. г. Др Цветићу и Др Поповићу, дата су оваква питања:

„Да ли се по знацима нађеним на лешу пок. Кларе да прецизно-апсолутно¹¹-одредити моменат смрти и да од времена кад је она погинулапа до времена кад су они тамо били и преглџд вршили. Тако исто да ли је огреботина нађена на левој руци окривљеног Аврама могла постати сасвим случајно, па и његовом руком?” и

„Да ли смрт код жртве наступа много раније, кад је убиство извршено на овај начин, који има за последицу велики одлив крви, или кад је убиство извршено на који други начин, као н. Пр. Дављењем-тупим оруђем итд?”

И на ова питања ови су вештаци одговорили:

1. Г. Др Цвијетић окружни физикус:

Да је дошао у 6 ¼ часова изјутра, да је на лешу нашао још топле груди, руке и ноге ладне, без мртвачке укочености, крв усирена, из ране није цурила ни кап, - и да је према томе ово клање могло бити од прилике око 3 сахата, или пола сата раније или пола сата доцније. О огреботинама да о је мишљење у својој сведоџби;

2. Г. Др Поповић је казао:

„Једино по стању укочености у коме се лешина налази, мислим да је прошло 3 до 4 сахата од тренутка извршеног убиства, до мога доласка. Да ли су прошла 3 или 4 сахата није могуће тачно одредити. Што се тиче огреботине сасвим је могуће да ју је и сам себи нанео.”

¹¹ Изнад речи апсолутно стављени су знак питања и знак чуђења. На маргини је дописано: „Прим. Ово питање, биће да је г. председник усмено тачније поставио, кад су лекари могли дати одговор.”

3. Обојица рекоше:

„Кад се пресече каротида и сви судови крвни, као што је случај овде, смрт наступа тренутно, - а ни један се случај са овим не може упоредити.”

3) На потресу од 12. децембра 1898. године истим лекарским вештацима постављена су ова питања:

1. Је ли могуће било, да пок. Клара, таким *случајним убодом*, како сада преставља оптужени Божин, *нанесе сама себи* онаку повреду на врату, каква је описана у лекарском увиђају No. 5514 ?

2. Да ли су оптуженог Божина прегледали одмах после првог испита No. 5568, на коме је он, вели, дело признао услед тога што је од стране општинске и полиц. Власти на то признање присиљен везивањем и ако јесу, да ли су на њему од тога нашли какве повреде?

3. Да ли је ма која од других повреда, осим оне смртоносне, које су нађене на убијеној Клари, било на лицу, било на глави или на ма ком делу тела, била у стању да пок. Клару ма и тренутно или за извесно време онеспособи за одбрану?

Они су на ова питања дали ове одговоре и то:

На прво питање, *да то није могуће* зато: што би нож требао буде и сувише оштар а још много јача снага да се нанесе и расече онако дубока повреда; *нож је међутим био доста туп*; по повреди се јасно види, да је *превучено сечивом неколико пута* и само се на тај начин могла да нанесе онако велика повреда, са тако раздераним дном, да је један део вратне кичме разголићен. Површина тела с преда била би упрљана крвљу, подела крви-крвних трагова-по поду била би сасвим друкчија, него што је била у овом случају. Противу оваког постанка повреде говоре и повреде на лактовима и коленима, које самим падом тела неби постале.

На друго питање: „да су они прегледали оптуженог Божина пре но што је он икако испитан, приликом полицајног увиђаја, од прилике између 7 и 8 сати ујутру. Прегледали су га у соби оптуженог Аврама. Он је дотеран везан, али одакле не знају. При прегледу заиста су се познавали на рукама оптуженог Божина трагови од конопца, али да то у сведоџбу нису уписали, јер су мислили, да то нема веза са самим ислеђењем овога дела.”

На треће питање: „да није било ни једне такве повреде а и све скупа, сем смртоносне, *нису у стању да одузму моћ само-одбране*.”

И) Услед примедбе касационог суда, да се суд не може са поузданошћу ослонити на закључак именованих вештака у акту Бр. 6113, *да је убиство извршеноу 3 часа изјутра* с тога, што су ови вештаци у увиђају под бр. 5514 прибележили, да је том приликом *била крв у течном стању и леш још врућ*, а у у акту бр. 6113 кажу и то: Др Цвијетић, да је дошао у 6 ¼ сахати изјутра, да је нашао удове ладне, лице ладно а груди још топле; а други г. Поповић да је дошао у 7 ½

Часова, да је нашао леш ладан, укоченост још није наступила, крв слабо усирена, те је због ове несугласице, а с обзиром на влажност питања о самом моменту извршења овога злочина, умољен Главни санитарски савет, да према мишљењу лекара г.г. Др Цвијетића и Поповића /.../ да своје мишљење /.../

Мишљење, које је на ово дао Главни санитарски савет гласи:

„I на првом месту ваља нагласити, да искази лекарских вештака због своје недоследности и раноликости нису довољно поузданиза *прецизан* одговор на постављено питање. Мишљење леакарских вештака, да је злочин извршен у 3 или 3 ½ ч. Изјутра, не може се према томе сматрати као оправдано а још мање као доказано оним разлозима које су навели.”

„II Ако се узме као релативно највероватније оно што је утврђенокако лекарским тако и полицијским увиђајем, т. ј. да је леш Кларе М. нађен *врућ* онда и да је изливена крв око њега била *јасно црвене боје, течна и свежа* онда се ништа не противи замисли, да је злочин јамачно и доцније могао бити извршен., но што су то лекари одредили.”

III

Даља истрага текла је овако:

Оптужени Божин на саслушању од 5. јуна под бр. 5568 показао је, да је он сам извршио убиство, пошто је отишао Др Манделбаум, изјутра око 3 ½ сахата. За повод злочину наводи случај, да је убијеној пре неког времена нестало новчаника у коме је било 5 динара, да је она на њега сумњала и

претила му, да ће га ухапсити за ту крађу, а њему било кривошто га она беди и било га стра од апса, па је решио да је закоље и заклао је.

Он је, вели, извршио чим је доктор отишао, он је узео свој нож, па је улетео у собу, па је убијену шчепао за гушу и вукао се с њом по кревету, док је није уморио, а по том је онако уморну свалио на патос, где је она значице на леву страну лежала уморена и уплашена, па је онда заклао почев од десног ува па до половине гркљана. За време клања каже да је Клара није врискала већ је упшласена само ћутала. По свршеном послу отишао је кући Петра Илића и казао је да је гђу заклао неки Влах.¹²

На другом испиту, који је био истога дана после подне, под бр. 5569, Божин је казао, да сад хоће да каже праву истину. Па онда прича, како има 7 месеци од како је у служби код г. Аврама, како за све то време г. Аврами убијена нису више од 2-3 пута заједно ручали, но побашка; да није било дана ког се нису свађали; да му је г. Аврам пре неколико дана понудио га да заједно Клару закољу; да му је синоћ (4. јуна) рекао да га ујутру рано пробуди, јер има посла и да га је он – Божин – пробудио око 2 ½ сахата. Даље рече: кад је г. Аврам устао, он ме позове у собу и рече да закоље његову жену, обећававши ми 6 дуката, па да ја идем мојој кући а и он ће негде отићи. Тада га је упитао је ли наоштри ножић, за који му је био јуче (4. јуна) казао да га наоштри и он Божин-га послуша, оде у шупу и узме нож. Потом су заједно ушли у собу убијене, која је спавала покривена до груди. Тада му је вели, Аврам рекао држи је и он је шчепао рукама за десну руку и стегао је, услед чега се она пробудила и *почела да се отима*, но он-Божин-окрене је на леђа и притисне на груди, *она се отимала и млатарала ногама* по кревету. Кад је ово видео г. Аврам и уверио се да је Божин сам не може да савлада, онда му је и он дошао у помоћ и шчепао је за ноге, да се не млатара, па су је онда обојица, онако уморену и престрављену, скинули са кревета на патос и окренули значице на леву страну. Г. Аврам држао јој је ногеи руке тако, њене ноге метуо између његових а његовим рукама држао је обадве њене руке. Он је био у положају клечећем. Божин је тада превукао ножем од десног ува испод врата и заклао је. За време извршења убиства Божин је био босоног, у чакширама и кошуљи, а г. Аврам у својим спаваћим панталонама и шлафијанки. Панталоне су биле црно-модре. По свршеном делу Божин је изашао на поље-у авлију-те нож бацио у башту Петра Илића и опрао руке. Вративши се отуда ушао је у собу г. Аврама који се већ био пресвукао у одело које посведневно носи и тада му је г. Аврам казао: „да се ниси усудио да коме за ово кажеш” и рекао му, да у авлији очекне, док он у варош измакне, па после да потрчи у чаршију и да јави Петру Илићу, да је јутрос рано дошао у авлију и собу гђе Кларе неки непознат човек, Влах, са црном шубаром на глави и ножем у руци, па да као бајаги тражи помоћ, пошто г. Аврам није код куће, као што је он урадио. Незна где је г. Аврам оставио оне хаљине у којима је био за време убиства. За оне модрице на убијеној Клари, вели да су произашле од тога што се она бранила и сама се лупала по гвожђу од кревета и по патосу. Кад су је свукли на патос, она је сама оборила ону столицу, што је оборена нађена у соби.

На испиту од 9. јуна под No. 5780 давао је на поједина питања објашњења у овоме: да је кошуља са убијене Кларе спала у оној борби, кад су је са кревета на патос свлачили; да су панталоне у којима је Аврам био за време убиства у штрафтама црним и модрим а шлафијанка да је беличаста и кратка, до појаса. Даље објашњава, да се сад сећа, да му је г. Аврам, (не на неколико дана као што је раније показао) но у прошлу среду, на два дана пре убиства предложио извршење злочина, а сутра дан у четвртак, да му је рекао да нож наоштри. Кад му је оптужени Аврам предложио извршење злочина, он је са, вели насмејаоневерујући у то, па и онда кад је нож наоштрио није поздравио (!) знао да ће они гђу Клару зацело клати. Пристао је да злочин са оптуженим Аврамом изврши, за обећану награду као што је већ показао, а и с тога, што је, вели, г. Аврам онда, кад је он у његову собу ушао и овај га на посао позвао, закључао врата и припретио му, да ће он њега-Божина-заклати, ако не пристане да заједно закољу Клару.

Све ове што је показао Божин на испитима под No. 5569 и 5780 он је на суочењу од 9. јуна под No. 5781 у 6 и ½ часова по подне потврдио и казао у очи окривљеном Др Манделбаума.

Јуна 17. ог 1898. појавио се сам Божин и на саслушању под No. 6109 показао где се налази сакривен нож с којим је Клара заклана, а који је што је већ описано на томе месту у авлији оптуженог Аврама и нађен. /.../

Да је он Клару заклао по упутству г. Аврамовом, који му је казао да јој забоду нож у врат код десног ува и да јој пресече ону велику вратну жилу, која постоје између ува и гркљана, рекавши му, да кад тако уради она неће ни мрднути, а ни крв неће шибати на све стране, па доиста, вели, кад ју је заклао није ни мрднула нити је крв шибала. /.../

¹² Уз овај пасус на маргини је стављен знак питања.

Да је борба између убијене Кларе и њих двојице, док су је савладали и заклали, трајала ¼ сах, јер она је била доста јака, те је нису могли одмах да савладају.

Да су Клару заклали *у саму расвиту*, видело се прилично, те свећу нису ни палили, ма да ју је доктор био донео, па видећи да није потребна дао је њему те је опет оставио у докторову собу.

Да је од времена извршеног злочина, па док се доктор пресвукао и из куће изашао прошло ½ часа.

За крвне мрље што су нађене на блузи Др Манделабаума, мисли да су произишле отуда, што је та блуза висила о чивилуку, о коме и остале хаљине, па ју је доктор морао окрвавити, скидајући хаљине које ће обући за излазак, руком или оном хаљином што је била на њему за време извршења злочина.

На саслушању од 19. јуна No. 6120, питан је Божин, да покаже како он, причајући како је извршен овај злочин и остало пре и после овога, често прецизира време на часове, а међутим је неписмен, па тада каза: да он за време овога догађаја није гледао у часовник, да разуме време на часовнику и ако је неписмен, а за време у догађају који је испричао, *опредељивао је број часова по његовом схватању доба по искуству. /.../* Крв је, вели, точила у већој маси одмах на чергицу испод ње, а није шикљала и ако је дебело точила. На питање, какав је изгледао опт. Аврам у оном моменту, кад га је позвао на извршење злочина, Божин каза:

Да је изгледао необичан, *очију закрвављених час блед час црвен у лицу, а зуби му се помањали као да њима шкљоца, а брада му беше накомтрешена.*¹³ Овакав изглед, па онда и претња да ће и њега заклати, вели Божин, било је узрок, те је злочин вршио у страху и не мислећи на обећану награду од 6 дуката, а оно што је на првом испиту казао, као да је Клару заклао, да га не хапси, за нестали јој новчаник, није у ствари и он је то казаому правом тренутку забуне и уплашен. /.../

На претресу од 11. септ. 1898. под No. 14.340, код првостеп. Ћупријског суда, Божин је *порекао* све што је код полиц. Власти на својим испитима тврдио као истину, па је казао: Да он није извршио убиство Кларе Манделабаум ни из својих побуда ни по чијем наговору, но да је се она сама заклала. Он је, вели, рано изјутра, кад је се делио дан од ноћи, *ушао у њену собу*, да узме кључеве од подрума, па је затекао на свршавању нужде. Она је на њега викнула, неверујући му да да је за кључеве дошао, па је дохватила столицу, да га њоме удари, но он јој столицу отме. Тада она шчепа *нож који је био у кујни на столу* и полети на њега да га убоде, а он је дохвати за руку у намери да јој нож отме, но у томе сецању, *докторска се удари ножем по врату и одмах падне.* Кад је докторка пала он се уплашио па истрчао те јавио да ју је убио неки Влах. Каже да је *имала кошуљу* на себи *кад је он у собу ушао а кад ју је свукла назна.*¹⁴

Кад је се ово догодило вели, да опт. Аврам није био код куће.

Код полиције, вели, да је морао онако да казује и терети опт. Аврама, јер су га везивали и тукли.

На претресу од 2. октобра 1898. под No. 15.854 Божин се брани као и на првом претресу.

На претресу од 12. децембра 1898. год No. 20784, поводом примедбаба Апелац. Суда, Божин је давао овакве одговоре:

Онога јутра кад је се ово догодило а кад је свануло пок. Клара послала га је у подрум за киселу воду. Он је отишао, али је заборавио био кључеве од подрума, који су стајали у оној соби, у којој је спавао доктор. Вратио је се, да их узме и кад је ушао у собу затекао је у њој пок. Клару на нокширу.¹⁵ Чим је ушао, она га је запитала што је дошао, па кад је казао за кључеве, она је викнула, да то није истина, већ што хоће да све види, па је устала са нокшира, дохватила столицу да га удари, но он је столицу одбио. Кад му није могла ништа столицом, она је, *држећи столицу*, узела нож са астала, који је ту у кујни био и са њим јурнула на њега *а столицу оставила.*¹⁶ Он ју је ухватио за руку и почели да се сецају и том сецању *она се убоде у врат и одмах падне на патос.*¹⁷

На питање откуд да се нађе мртва у својој соби, кад је се то све дешавало у докторовој соби рече: да је она сецајући се с њим, при отимању ножа, ишла натрашке у своју собу (била су врата из

¹³ Уз овај пасус на маргини је стављен знак питања.

¹⁴ Уз овај пасус на маргини је стављен знак питања.

¹⁵ На маргини дописано је: „Прим. На првом претресу казао је, да ју је овако затекао у њеној соби.”

¹⁶ На маргини дописано је: „Прим. На првом претресу рече, да јој је *он отео столицу.*”

¹⁷ Уз подвучено су на маргини дописани знак питања и знак чуђења.

собе у собу в. Полиц. увиђај) па се у њој ударила ножем и пала. Овде додаје да **он управо и незна ко је Клару заклао**, као што **незна** ни то, **да ли је она била жива или мртва** кад је он из собе истрчао.¹⁸

На питање где је био г. Аврам, Кад је се ово догодило, рече:

Дело ово догодило се тек што је свануло, могло је да буде пола три од три сахата. Др Аврам већ је био изашао и отишао код куће /.../

На питање, да покаже ко га је везивао, кад и ком времену, рече:

Да су га везивали пандури /.../ Није се жалио иследнику, ма да су га у општини служитељи шамарали и у полицији жандарми мучили, јер је то **и сам иследник видео**.

Кад се казивање оптуженог Божица и пред полиц. ислед. влашћу и пред судом на претресима, упореди са стањем које је утврђено увиђајем иследне власти и оним што је констатовано лекарским прегледима, као и изјавама ових вештака пред судом, онда ће се јасно видети:

1. Да признање опт. Божица на испиту No. 5568 код полиц. власти, неме сва својства параграфа 225 Казн. суд. Поступка, пошто се не подудам „са дејствително постојећим иследним околностима казнимог дела”;

2. Да признањ пред полиц. Влашћу на испитима под /.../ има сва својства параграфа 225 Казн. суд. поступка, јер се подудара „са дејствително постојећим ислеђеним околностима казнимог дела”;

3. Да је одбрана Божинова пред судом не истинита, пошто је вештачки¹⁹ утврђена немогућност, да се, на показни начин, докторка могла сама заклати. /.../

Оптужени Др. Манделбаум узет је први пут на испит 7. јуна 1898. год под No. 5681. Брани се овако:

Убиство нисам извршио, а власти је познато да је мој момак признао, да је он извршилац истога. Да ја нисам извршио ово убиство, види се и по томе, што сам ја тога јутра, по наредби суда, изашао из куће, по моме сах. Могло је бити нешто јаче, т. ј. **Између 3 сах и 35 мин до 3 сах и 45 мин**. При моме поласку жена је била будна и остала лежећи, а момак је био устао и радио своје послове. Из куће кад сам изашао, ишао сам кроз варош у намери да сретнем полицају, са којим имам да вршим посао, али како га нисам срео, тако идући дошао до сам до његове куће. Куцао сам на врата од велике собе, јавио ми се зет полицајин а по том и жена овога. Одма за овим показао се и полицаја (из нужника идући) **коме сам назвао добро јутро и казао му, да сам га чекао да вршимо службу, па кад ти ниси дошао ја сам дошао теби**. Он ми само толико одговори, да није држао, да ћу ја тако рано почети да радим. Успут од његове куће нисмо ни какав разговор водили, сем само што сам му рекао да ће мо најпре да вршимо преглед у екарницама преко пута основне школе. /.../ чујем глас од Мораве, а од прилике испред дућана Петра Илића „доктора брже овамо”. Не каза зашто, но кад је поново речи /.../ казаше ми, обојица, да ми је жена погинула. Тај глас Илијин и сад ми у ушимазуји. Овим гласом пренеражен отрчао сам кући, скоро обезнањен и тамо на капији спазио сам момка мог (на великој колској капији) а ја сам ушао на мала врата, која су до капије.²⁰ Не памтим да ли су врата од кујне била отворена, јер сам тежио да видим шта је са женом, брзо сам ушао у њену собу и опипао пулс, да видим је ли жива, али већ она беше мртва. Кад сам у оваквом стању затекао жену, незнам шта сам радио. Самном је дошао мојој кући и полицаја и мога момка Божица негде одвео. /.../

Жена његова, веле, спавала је обично у кошуљи, никад без кошуље, па је овог јутра тако сигурно остала. Кад је утрчао у собу, **колико се опомиње, кошуља је поврх ње лежала** а она је била косо положена на леђа тако, да је она повређена страна била ближе патосу, а она не повређена даље од патоса, а ногама је допирала скоро до врата собних и зато се врата, која се изнутра затварају, од ње нису могла затворити.

Остале повреде на лешу видео је тек кад је Др Цвијетић вршио преглед и то на образу, по нагама, с преда и по рукама, а да ли је било још икаквих повреда сем оне смртоносне и ових не зна. /.../

Кад је пре овог пута ишао какав посао са полицајом да врши, свагда је овога тражио у вароши **или шиљао пандура да га нађе**,²¹ а до сада и није, вели, морао обраћати пажњу на тачно извршење,

¹⁸ На маргини је дописано: „Прим. Ваља видети напред описано мишљење лекара о овоме начину убиства, као што овај сад казује, да је било.”

¹⁹ Одн. путем судских вештака.

²⁰ Уз текст је на маргини дописано: „НБ. Момку тада није проговорио ни реч, нити га што пре упитао.”

²¹ Уз текст је на маргини дописано: „НБ. Полицаја на претресу каже, да је ово први пут како са доктором иде при вршењу прегледа о чистоћи.”

као што је био слушај са овом наредбом,²² на што га је покренуо сам тон наредбе, којим је написана, па је хтео да је тачно изврши, *да му се неби пребацило, да је у служби нетачан*. Тога ради је, дакле, оног јутра, тако рано из куће изашао и пошао на сусрет полицаји, па каго га није нашао на чаршији, отишао је његовој кући да га потражи.

Од времена кад је из куће изашао, па док му је јављено за случајса женом, могло је проћи 40 минута, у сат није загледао због изненађења.²³

/.../ Наводи да је у брачном животу са женом *лепо живио*, а разуме се да у свакој кући има неспоразума *и домаће свађе па и код њега*, али никад није било крупних и замашних свађа, да једно друго омрзну. /.../

На суочењу са Божином Др Манделбаум је одсудно порицао све што му је овај у очи исказао./.../

Кад је устао било је прошло 3 сах најмање 20 минута, но 3 ½ сах није било, облачио се 10-15 минута, па је отишао.²⁴ /.../ Затим је казао, да сад хоће да мотивише, зашто је оног јутра тражио полицају код његове куће, па вели да је то учинио зато, што га знао као човека, којиће све потврдити што од њега старији захтева, па да неби полицаја могао казати, да је он на време на пијацу изишао а доктора није затекао, он је отишао да потражи полицају мало раније.²⁵

---

²² Реч је о наредби општине да се врши санитарни преглед радњи и ресторана

²³ Даље Манделбаум наводи кога је све успут срео као свој алиби да у време извршења злочина није био код куће.

²⁴ Даље Манделбаум наводи како је на првом саслушању пропустио да каже да је најпре свратио у Општински суд и тамо тражио полицајца са којим је имао да врши санитарни преглед.

²⁵ Уз ово је на маргини стављен знак